

predavanja o metodi akademijškog studija

(osmo predavanje o historijskoj konstrukciji kršćanstva)

friedrich wilhelm schelling

Realne znanosti uopće mogu od apsolutne kao idealne znanosti biti odjeljene jedino putem historijskog elementa i tako biti posebne. Ali teologija ima izvan ovog općeg odnošenja spram povijesti još jedan, koji je za nju posve osebujan i spada poglavito u njeno bitstvo.

Budući da je ona kao istinski centar postojanja filozofije objektivnom prvenstveno u spekulativnim idejama, to je ona uopće najviša sinteza filozofijskog i historijskog znanja; i kao takovu nju prikazati, glavna je svrha slijedećih razmatranja.

Ja historijski odnošaj teologije ne temeljim jedino na tome: da je prvi izvor religije uopće, kao i svake druge spoznaje i kulture, jedino pojmiv iz poduke viših priroda, da je sva religija, dakle, u svome prvome opstanku već bila predaja; jer što se tiče inače uobičajenih empirijskih načina objašnjavanja, od kojih neki puštaju da prva ideja o Bogu ili bogovima nastane iz straha, iz zahvalnosti ili drugih pokreta čudi, drugi putem lukavog iznašaća prvih zakonodavaca, to oni poimaju ideju Boga uopće samo kao psihološki pojavu, kao što ovi niti ne objašnjavaju kako je samo uopće netko prvi došao na misao postaviti se zakonodavcem jednog naroda, niti kako je njemu moglo pasti na pamet posebno religiju upotrijebiti kao sredstvo zastrašivanja, bez da je prethodno imao njenu ideju iz nekog drugog vrela. U mnoštvu krivih i bezidejnih pokušaja stoje u zadnje vrijeme na čelu takozvane povijesti čovječanstva, koje svoje predstave o prvom stanju našega roda crpu iz crta sirovosti divljih naroda, kompiliranih na temelju putopisa, i koje crte otuda igraju u njima glavnu ulogu. Nema nikakvog stanja barbarstva koje ne bi potjecalo iz neke propale kulture. Budućim nastojanjima povijesti zemlje preostalo je pokazati da su i oni narodi koji žive u stanju divljaštva, samo plemena otrgnuta putem revolucija od sveze s ostalim svijetom i dijelom raspršena, koja su lišena povezanosti i već stečenih sredstava kulture, utonula natrag u sadašnje stanje. Ja držim stanje kulture bezuvjetno za prvo stanje ljudskoga roda, i prvo utemeljenje država, znanosti, religije i umjetnosti za istodobno ili štoviše za jedno, tako da sve to nije bilo istinski odvojeno, nego je bilo u najsvršenijem prožimanju, kao što će jednom u posljednjem dovršenju ponovno biti.

Historijski odnošaj teologije ne temelji se niti jedino na tome da se posebne forme kršćanstva, u kojima religija egzistira među nama, mogu spoznati samo povijesno.

Apsolutni je odnošaj da se u kršćanstvu univerzumu uopće zre kao povijest, kao moralno carstvo, i da ovaj opći zor sačinjava njegov temeljni karakter. Savršeno to možemo uvidjeti samo u opreci spram religije poglavito grčke starine. Ako ne spominjemo još stariju, prvenstveno indijsku, onda je to zato jer ona u tome odnošaju ne tvori nikakvu opreku, bez da je zbog toga, po mome mnijenju, jedinstvo. Potpuno ovdje saopćiti gledanje na ovu, ne dopuštajući nužne ograde ovog istraživanja, mi ćemo ga zato moći samo usput izreći ili dotaknuti. Mitologija Grka bila je zatvoreni svijet simbola ideja, koje se realno mogu zreti samo kao bogovi. Čisto ograničenje s jedne i nepodijeljena apsolutnost s druge strane, jest određujući zakon svakog pojedinog oblića bogova, isto tako kao i svijeta bogova u cijelosti. Ono beskonačno bilo je zreto samo u konačnome i na taj način je samo bilo predređeno konačnosti. Bogovi su bili bitstva jedne više prirode, ostajuća nepromjenljiva oblića. Posve je drukčiji odnos religije, koja smjera na ono beskonačno neposredno po sebi samome, u kojoj se ono konačno ne misli kao simbol beskonačnog, istodobno radi sebe same, nego samo kao alegorija prvoga i u potpunome podređivanju pod njega. Cjelina, u kojoj ideje jedne takove religije postaju objektivne, nužno je sama nešto beskonačno, nikakav na sve strane dovršeni i ograničeni svijet: oblića ne ostaju, nego se pojavljuju, nisu vječna prirodna bitstva, nego su historijska bitstva, u kojima se ono božansko samo kratkotrajno objavljuje, i čija se letimična pojava može zadržati jedino pomoću vjere, ali se nikada ne preobražava u apsolutnu sadašnjost.

Tu, gdje ono beskonačno samo može postati konačno, može ono postati i mnoštvo; moguće je politeizam: tu, gdje se ono putem konačnog samo označuje, ostaje ono nužno jedno, i nikakav politeizam kao istodobni bitak božanskih oblića nije moguć. On proizlazi iz sinteze apsolutnosti s ograničenjem, tako da se u njoj ne ukida niti apsolutnost po formi niti ograničenje. U religiji kao što je kršćanstvo ne može se ova uzeti iz prirode, budući da ta religija uopće ne poima ono konačno kao simbol beskonačnog i u neovisnom značenju. Ona se može, dakle, uzeti samo iz onoga što pada u vrijeme, sledstveno iz povijesti, i zato je kršćanstvo po svom najunutrašnjem duhu i u najvišem smislu historijsko. Svaki posebni momenat vremena jest objava jedne posebne strane Boga, u svakome od njih on je apsolutno, što je grčka religija imala jedno u – isti – mah, ima kršćanstvo kao jedno – za – drugim, iako vrijeme lučenja pojava i s njime oblikovanja još nije došlo.

Već je ranije bilo nagoviješteno da se priroda i povijest uopće odnose kao realno i idealno jedinstvo; ali isto se tako odnosi religija grčkog svijeta spram kršćanske, u kojoj je ono božansko prestalo objavivati se u prirodi i samo je u povijesti spoznatljivo. Priroda je općenito sfera onoga u sebi samo-biti stvari, u kojoj ove, snagom uobrazbe onog beskonačnog u njihovo konačno, kao simboli ideja ujedno imaju jedan o njihovom značenju neovisan život. Bog biva otuda u prirodi u neku ruku egzoteričan, ono idealno se javlja kroz nešto drugo kao ono samo, kroz jedan bitak; ali samo ukoliko se ovaj bitak uzima za bitstvo, ukoliko se simbol uzima neovisno od ideje,

ono je božansko odista egzoteričko, ali po ideji je egzoteričko. U idealnom svijetu, dakle prije svega u povijesti, ono božansko odlaže veo, ona je oglašeni misterij božanskoga carstva.

Kao i u znamenju prirode, ležao je u grčkome pjesništvu intelektualni svijet zatvoren kao u nekom pupoljku, zavijen u predmetu i neizrečen u subjektu. Kršćanstvo je, naprotiv, objavljeni misterij i, kao što je poganstvo po svojoj prirodi egzoteričko, isto je tako po svojoj prirodi ezoteričko.

S kršćanstvom se morao baš zbog toga obrnuti i cijeli odnos prirode i idealnog svijeta, i kao što je ona u poganstvu bila ono objavljeno, dok je ovaj ustuknuo kao misterij, tako je morala naprotiv u kršćanstvu, u odnosu kada je idealni svijet bio objavljen, priroda ustuknuti kao tajna. Grcima je priroda bila neposredno i po sebi samoj božanska, jer ni njihovi bogovi nisu bili izvan – i natprirodni. Novijem svijetu bila je ona zatvorena, jer ovaj nju nije pojmio po sebi samoj, nego kao prisposobu nevidljivog i duhovnog svijeta. Najživlje pojave prirode, kao pojave elektriciteta i tijela kada se ona kemijski mijenjaju, jedva su starima bile poznate, ili bar nisu među njima budile opći entuzijazam s kojim su primljene u novijem svijetu. Najviši religiozitet, koji se izrazio u kršćanskome misticizmu, držao je tajnu prirode i tajnu postojanja Boga čovjekom za jedno te isto.

Ja sam već na drugome mjestu (u *Sistemu transcendentalnog idealizma*) pokazao da mi uopće moramo prihvatiti tri perioda povijesti, period prirode, sudbine i providnosti. Ove tri ideje izražavaju isti identitet, ali na različiti način. I sudbina je providnost, ali spoznata u realnom, kao što je i providnost sudbina, ali zreta u idealnom. Vječna nužnost objavljuje se, u vrijeme identiteta s njom, kao priroda, gdje sukob onog beskonačnog i konačnog još miruje zatvoren u zajedničkom zametku onog konačnog. Tako u vrijeme najljepšeg cvata grčke religije i poezije. S otpadom od njega objavljuje se ona kao sudbina, time što stupa u zbiljski sukob sa slobodom. To je bio kraj staroga svijeta, čija se povijest uzeta u cijelosti baš zbog toga može promatrati kao tragički period. Novi svijet otpočinje s općim grijehom, jednim otkinućem čovjeka od prirode. Nije sama predanost njoj grijeh, nego, tako dugo dok je ona bez svijesti onog oprečnog, naprotiv zlatno doba. Svijest o tome ukida nevinost i zahtijeva otuda neposredno i pomirenje i slobodovoljno potčinjavanje, u kojem sloboda kao pobjeđena i pobjeđujući ujedno proizlazi iz borbe. Ovo svijesno pomirenje, koje stupa na mjesto besvjesnog identiteta s prirodom i na mjesto razdvoja sa sudbinom, te na višoj stepenici ponovno uspostavlja jedinstvo, izraženo je u ideji providnosti. Kršćanstvo, dakle, uvodi u povijest onaj period providnosti, kao što je u njemu vladajući zor univerzuma njegov zor kao povijesti i kao svijeta providnosti.

To je veliki historijski pravac kršćanstva: to je razlog zašto znanost religije mora u njemu biti neodvojiva od povijesti, da, zašto mora s njome biti potpunoma jedno. Ali ona sinteza s poviješću, bez koje se sama teologija ne da misliti, traži opet kao svoj uvjet viši kršćanski pogled povijesti.

Protustavljanje, koje se obično čini između historije i filozofije, opstoji samo tako dugo dok se povijest poima kao niz slučajnih dogodovština ili kao pukla empirijska nužnost: prvo je sasvim prosti nazor, iznad kojeg se nima uzdignuti drugi, budući da je po ograničenosti s njima jednak. I povijest dolazi iz jednog vječnog jedinstva i ima svoj korijen isto tako u apsolutnome kao i priroda ili bilo koji drugi predmet znanja. Slučajnost dogodovština i radnji vidi obični razum utemeljenim prvenstveno u slučajnosti individua. Ja pitam, naprotiv: pa što je ovaj ili onaj individuum drugo negoli upravo to što je izvelo ovu ili onu određenu radnju; nekog drugog pojma o njemu nema: ako je, dakle, radnja bila nužna, onda je to bio i individuum. Što se čak, s jednog još podređenog stajališta može pojaviti jedino kao slobodno i stoga objektivno slučajno u svem djelovanju, jest tek da individuum od onoga što je unaprijed određeno i nužno, upravo ovo određeno čini svojim činom: ali inače, i što se uspjeha tiče, on je, kako u Dobru tako i u Zlu, oruđe apsolutne nužnosti.

Empirijska nužnost nije drugo negoli način da se slučajnost produži guranjem nužnosti unatrag u beskonačno. Ako mi dopuštamo da ova vrsta nužnosti u prirodi važi samo za pojavu, koliko će to prije važiti u povijesti? Tko će se, tko je od višeg smisla, dati obmanuti da su događaji, kao što je izobrazba kršćanstva, seoba naroda, križarski ratovi i tako mnoga druga velika zbivanja, imali svoj istinski temelj u empirijskim uzrocima, koji se obično zato navode? Pa ako su oni zbiljski vladali, onda su oni u tome pogledu i opet samo oruđa jednog vječnog poretka stvari.

Ono što važi za povijest uopće, mora posebno važiti za povijest religije, naime, da je ona utemeljena u jednoj vječnoj nužnosti i da je, dakle, njena konstrukcija moguća, čime je ona najprisnije jedno i povezana sa znaošću religije.

Historijska konstrukcija kršćanstva ne može početi ni od koje druge točke nego samo od općeg pogleda da se univerzumu uopće, a isto tako ukoliko on jest povijest, nužno pojavljuje diferenciran na dvije strane, i taj protustav, kojeg noviji svijet čini protiv staroga, za sebe je dostatan, da se uvide bitstvo i sva posebna određenja kršćanstva.

Stari svijet jest utoliko opet prirodna strana povijesti, ukoliko je jedinstvo koje u njemu vlada ili ideja bitak onog beskonačnog u konačnome. Kraj staroga vremena i granica novog, čiji je vladajući princip bilo ono beskonačno, mogao je biti samo tako načinjen da je ono istinski beskonačno došlo u ono konačno, ne da bi ovo obožanstvenilo, nego da bi ga u svojoj vlastitoj osobi žrtvovalo Bogu i time pomirilo. Prva ideja kršćanstva jest otuda nužno čovjekom postali Bog, Krist kao vrhunac i kraj starog svijeta bogova. I on u sebi čini konačnim ono božansko, ali on ne poprima čovječstvo u njegovoj uzvišenosti, nego u njegovoj niskosti, i stoji tu kao od vječnosti doduše završena, ali u vremenu prolazna pojava, kao granica obaju svjetova; on sam vraća se u nevidljivo, i umjesto sebe ne obećava princip koji će doći u konačno, u konačnome ostati, nego obećava, duh, idealni princip, koji, naprotiv, ono konačno vodi natrag k beskonačnom i kao takav jest svjetlo novoga svijeta.

Na ovu prvu ideju vežu se sva ostala određenja kršćanstva. Prikazati jedinstvo onog beskonačnog i konačnog objektivno pomoću simbolike, kao grčka religija, po nju govori je idealnu pravcu nemoguće. Sva simbolika pada natrag u subjekt, i azrješenjeje protustava, koje se ne da izvana, nego se daje samo iznutra ogledati, ostaje otuda misterij, tajna. Kroz sve prolazeća antinomija onog božanskog i prirodnoga ukida se jedino putem subjek-

ktivnog određenja, da se oboje na nepojmljivi način misle kao jedno. Takovo subjektivno jedinstvo izražava pojam čuda. Izvor svake ideje po toj je predstavi čudo, budući da ono nastaje u vremenu, a da nema odnos spram njega. Niti jedna od ideja ne može nastati na vremeniti način, to je ono apsolutno, to znači to je Bog sam, koji nju objavljuje, i otuda je pojam objava bezuvjetno nužan u kršćanstvu.

Religija, koja kao poezija živi u rodu, isto tako malo potrebuje neki historijski temelj, kao što ga potrebuje uvijek otvorena priroda. Gdje ono božansko ne živi u ostajućim obličjima, nego prolazi u letimičnim pojavama, potrebuje ono sredstva da ove zadrži i ovjekovječi putem predaje. Izvan pravih misterija religija postoji nužno mitologija, koja je njena egzoterička strana, i koja se temelji na religiji kao što se religija prve vrste, naprotiv, obrnuto temeljila na mitologiji.

Ideje religije usmjerene na zor onog beskonačnog u konačnome moraju biti prvenstveno izražene u bitku, ideje suprotstavljene religije, u kojoj sva simbolika pripada samo subjektu, mogu postati objektivne samo putem djelovanja. Izvorni simbol svakog zora Boga u njoj jest povijest, ali ova je beskrajna, neizmijerna, ona se mora, dakle, reprezentirati kroz neku istodobno beskonačnu, a ipak ograničenu pojavu, koja sama nije opet realna, kao država, nego je idealna, i prikazuje kao neposrednu sadašnjost jedinstvo svih u duhu pri odvojenosti u pojedinom. Ovaj simbolički zor jest crkva kao živo umjetničko djelo.

Kao što se sad djelovanje, koje izvanjski izražava jedinstvo onog beskonačnog i konačnog, može zvati simboličkim, tako je isto, kao unutrašnje, mističko, i mističizam uopće jest subjektivna simbolika. Ako su ispoljavanja toga načina zora gotovo u svako vrijeme nailazila u crkvi na otpor i dijelom bila proganjana, onda je to zato jer su pokušavala ono ezoteričko u kršćanstvu učiniti egzoteričkim: ali ne kao da bi najunutrašnjiji duh ove religije bio neki drugi nego što je duh onog zora.

Ako se djelovanja i običaje crkve hoće držati za objektivno simboličke, budući da se njeno značenje ipak može shvatiti puko mistički, onda bar one ideje kršćanstva, koje su bile simbolizirane u dogmama, u ovima nisu prestale biti od sasvim spekulativnog značenja, budući da njihovi simboli nisu dosegli nikakav od značenja neovisni život u sebi samima, poput simbola grčke mitologije.

Pomirenje onog od Boga otpalog konačnog putem njegovog vlastitog rođenja u konačnosti, prva je misao kršćanstva i dovršenje cijelog njegovog gledanja univerzuma i povijesti univerzuma u ideji trojedinstva, koja je baš zbog toga u njemu bezuvjetno nužna. Poznato je da je već Lessing u spisu: *Odgoj ljudskoga roda*, pokušao razotkriti filozofijsko značenje ovoga nauka, i što je on o tome kazao, možda je ono najspekulativnije što je uopće napisao. Ali njegovom gledanju nedostaje još odnošaj ove ideje spram povijesti svijeta, koji leži u tome da je vječni, iz bitstva Oca svih stvari rođeni Sin Boga ono konačno samo, kako ono jest u vječnome zoru Boga, a koje se pojavljuje kao pateći i kobima vremena podređeni Bog, koji na vrhuncu svoje pojave, u Kristu, zatvara svijet konačnosti i otvara svijet beskonačnosti ili gospodstva duha.

Kada bi za sadašnju svrhu bilo dopušteno dublje ući u ovu historijsku konstrukciju, tada bismo na isti način spoznali kao nužne sve opreke kršćanstva i poganstva, kao i ideje koje u onome vladaju te subjektivne simbole ideja. Dovoljno mi je da sam općenito pokazao mogućnost toga. Ako kršćanstvo nije samo uopće, nego je i u svojim glavnim formama historijski nužno, i mi s time povezujemo više gledanje povijesti same kao istjeka vječne nužnosti: onda je u tome data i mogućnost da ga se pojmi historijski kao božansku i apsolutnu pojavu, dakle mogućnost jedne odista historijske znanosti religije, ili teologije.

Preveo: Branko Despot

Schellingov predgovor predavanjima održana su ljeti 1802. na Univerzitetu u Jeni. Njihov uspjeh kod znatnog broja slušalaca, nada da bi poneke njihove ideje, osim ostalih posljedica, mogle biti od neke važnosti i za najbliža ili ipak bar buduća određenja akademija, misao da, makar ona po svojoj svrsi ne daju očekivati nikakova nova otkrića o principima, ipak općeshvatljivom načinu izlaganja približniji prikaz potonjih, kao i gledanje na cjelnu znanosti, koje iz njih proizlazi, ne bi bilo bez općentijeg interesa, činili su se piscu dostatnim određujućim razlozima za njihovo javno objelodanjanje.

Sadržaj predavanja

- Prvo predavanje:* O apsolutnome pojmu znanosti
- Drugo predavanje:* O znanstvenome i čudorednome određenju akademija
- Treće predavanje:* O prvim pretpostavkama akademskog studija
- Četvrto predavanje:* O studiju čistih znanosti uma: matematici i filozofiji općenito
- Peto predavanje:* O uobičajenim prigovorima protiv studija filozofije
- Šesto predavanje:* O studiju filozofije naročito
- Sedmo predavanje:* O nekim vanjskim pretekama filozofije, poglavito o opreci pozitivnih znanosti
- Osmo predavanje:* O historijskoj konstrukciji kršćanstva
- Deveto predavanje:* O studiju teologije
- Deseto predavanje:* O studiju historije i prava
- Jedanaesto predavanje:* O znanosti prirode općenito
- Dvanaesto predavanje:* O studiju fizike i kemije
- Trinaesto predavanje:* O studiju medicine i organskog nauka prirode uopće
- Četrnaesto predavanje:* O znanosti umjetnosti, u odnošaju na akademski studij

kronogram

zdravko kecman

Čitam,
noću u sjenkama uličnih svjetiljki, koje
leptiri uznemiruju, u sjenkama drveća koje mijenja
tanku potkošuljicu i koru. Čitam knjigu koju niko
nije napisao niti će napisati, vidim slike u njihovom
nastojanju, tako blizu neostvarljive. Djevojčice, moja
kćerčica s kosom postrženom, u haljini svilastoj, plače
u knjizi slovima, kojim je pisac ostavio snažan utisak, na
mene nijednog

(Ikarov let sve do nas seže.)

Prepoznajem stihove W. Goetheove, strofe
H. L. Borgesove, prolaze kao na traci filmskoj, i ne
zatvaram oči, odveć su mi poznati njihovi mostobrani, te
ljubavi ljepiljive...
Znam da ću u njima naći sliku majke, lik oca
istirošen u vremenu, lakše ću im cjelivati obraz
ako se vratim ploči mermernoj.
Čitajući njihova djela,
osjećam da ih je smrt u sebe
uzela, a ipak upijam nešto
od stvarnog postojanja.

impresije

emilija cerović mlada

PUT U AMSTERDAM — prva impresija*

Severno nebo,
kako si ga
sivo i vlažno,
rečima oslikao.
Hiljadu sivih,
hiljadu plavih,
hiljadu ljubičastih.
Takva riznica
retko se nade.
Sve beše
kako si obećao.
To nebo severno.
beksrajno,
vermeerovsko.

Neizrecivo,
a rečito.

*U spomen na L. Trifunovića

U ČAST S. DALIA

Čovek
korača parkom
Kamen
mu je na glavi
Spomenik
u parku stoji
Na konju
Čovek
Kamen
mu je na glavi